

М. А. Гора

старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін

ВІЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ АВТОРСЬКИХ ТВОРІВ БЕЗ ЗГОДИ АВТОРА

1. Відповідно до пункту 5 статті 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (далі — Закон) автор (чи інша особа, що володіє авторським правом) має право вимагати виплати винагороди за будь-яке використання твору [1, ст. 15]. Використання творів третіми особами допускається виключно з дозволу особи, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта авторського права на підставі авторського договору з автором або іншою особою, що має авторське право, або з організацією колективного управління, яким суб'єкти авторського права передали повноваження на управління своїми майновими авторськими правами [1, ст. ст. 31, 32, 33]. Використання творів без письмового дозволу з позивачем та без сплати авторської винагороди є порушенням авторського права, що є підставою для звернення до суду за захистом порушених прав [1, ст. 50].

2. В той же час, з метою забезпечення балансу інтересів суспільства і авторів, законодавством встановлюються обмеження майнових прав авторів та інших осіб, що мають авторські права. Вказані обмеження, передбачені статтями 21-25 Закону, узгоджені з міжнародним стандартам та відповідають таким принципам:

1) стосуються лише творів, які були правомірно опубліковані або оприлюднені;

2) такі обмеження не завдаватимуть шкоди використанню твору і не обмежуватимуть безпідставно законні інтереси автора [1, ч. 6 ст. 15; 2, ст. 242];

3) вільне використання творів без згоди автора має відповідати меті такого використання. Згідно законодавству (ст.ст. 21-25 Закону) використання допускається «в обсязі, виправданому поставленою метою»;

4) в більшості передбачених законом випадків вільного використання творів обов'язковим є зазначення імені автора і джерела запозичення [1, ст. 21];

5) таке використання об'єкту авторського права не може мати на меті отримання прибутку;

6) перелік вільного використання творів є вичерпним, воно допускається тільки особами і способами, вказаними в законі [1, ч. 2 ст. 21].

3. Згідно з п. 7 ст. 15 Закону, якщо примірники правомірно опублікованого твору законним чином введені у цивільний обіг шляхом їх першого продажу в Україні, то допускається їх повторне введення в обіг шляхом продажу, дарування тощо без згоди автора (чи іншої особи, яка має авторське право) і без виплати авторської винагороди. Така можливість має назву «*вичерпання прав*» або «*право першого продажу*» [3, ст. 6 (2)]. Це видається зрозумілим, адже авторське право і право власності на матеріальний об'єкт, в якому втілено твір, не залежать одне від одного, а відчуження матеріального об'єкта, в якому втілено твір, не означає відчуження авторського права і навпаки [1, ст. 12]. В той же час законом встановлені особливості відчуження окремих об'єктів авторського права [1, ч. 2 ст. 12, ст. 27], що обумовило необхідність виокремлення «права першого продажу».

4. Серед вичерпного переліку випадків вільного використання творів без згоди автора є такі, які уявляються спірні-

ми. Так, згідно з п. 3 ст. 21 без згоди автора (чи іншої особи, яка має авторське право), але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення, допускається: відтворення у пресі, публічне виконання чи публічне сповіщення попередньо опублікованих у газетах або журналах статей з поточних економічних, політичних, релігійних та соціальних питань чи публічно сповіщених творів такого ж самого характеру у випадках, коли право на таке відтворення, публічне сповіщення або інше публічне повідомлення *спеціально не заборонено автором*. Ця норма робить проблематичним захист не тільки авторських, а й суміжних прав у разі незаконного оприлюднення захищених авторським та суміжним правами об'єктів, якщо автор не доведе, що попередньо заборонив таке оприлюднення. Так, розглядаючи спори про порушення авторських прав при використанні музичних творів, суди посилаються на письмову заборону суб'єктами авторського та суміжних прав відтворювати, публічно передавати свої твори, виконання та ін., чи іншим чином публічно повідомляти про них [4]. Практиці відомі випадки, коли відсутність спеціальної заборони стає підставою для відмови у захисті авторських та суміжних прав. В той же час передбачене п. 3 ст. 21 правило дає можливість розповсюджувати знання про авторські твори, а також переробляти їх з некомерційною метою.

5. Цікавою видається норма, передбачена ЦК РФ стосовно вільного використання твору, що постійно знаходиться в місці, відкритому для вільного відвідування. Аналогічну норму доцільно було б ввести в законодавство України щодо обмеження авторських прав [5, ст. 1274].

Література

1. Про авторське право та суміжні права [Електронний ресурс] : Закон України від 23.12.1993 р. із змін., внес. згідно із Законами України : за станом на 30.09.2015 р. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/print1429090159907777> — Назва з екрана.
2. Цивільний кодекс України [Текст] : Закон України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40-44. — Ст. 356.
3. Договір ВОІС про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20.12.1996 р. [Електронний ресурс] : Договір, між-

народний документ. — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_770 — Назва з екрана.

4. Рішення Оболонського районного суду м. Києва від 17.01.2014 р. [Електронний ресурс] // Державний реєстр судових рішень. — Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36745608> — Назва з екрана.
5. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (учебно-практический) [Електронний ресурс] / под ред. С. А. Степанова. — Режим доступу : <https://books.google.com.ua/books> — Назва з екрана.